

Mindaugas Staškevičius

(h. „Leliwa“)

Lietuvos kilmingųjų herbu standartizacija XVIII a. – XIX a. Žemaičių šlėktos Staškevičių atvejis

97

Vietinės kilmės heraldikos raida

Vietinės kilmės heraldikos raida iki Horodlės unijos

Istorikas, heraldikos mokslininkas, dr. Edmundas Rimša nurodo, kad pagoniškojoje Lietuvoje herbu nebuvo (Lietuvoje buvo naudojami skiriamieji ženklai, kurie neatitiko nustatytų griežtų heraldikos taisyklių). Kilmingieji naudojo asmeninius žymenis (nuosavybės ženklus), tačiau tai nebuvo herbai, nes neturėjo herbams būdingų elementų (pvz., skydo, spalvos, paveldimumo aspekto). Šie nuosavybės ženklai dažniausiai būdavo linijiniai arba turėdavo strėlių motyvą. XIV a. pabaigoje ėmė rasti pirmieji herbai, daug tokių ženklų buvo suheraldinta: jie pasidarė paveldimi, atsirado spalvos, o patys

ženklai buvo įrėminti į herbo skydą, pavirto herbo figūromis. Anot E. Rimšos, būtent tokie herbai sudaro senosios lietuviškosios heraldikos pagrindą. Jų iki XVII a. pradžios yra žinoma keletas tūkstančių¹.

Bene labiausiai Lietuvos kilmingieji mėgo stilizuotos strėlės motyvą. Lietuvoje yra žinoma per 150 giminių, kurių herbuose matomas vis kitaip pavaizduotas strėlės motyvas² (pvz., giminės, kurių herbai priskiriami herbo *Kościesz*a atmainoms, žr. 2 pav.). E. Rimša taip pat pažymi, kad kai kurie ženklai į Lietuvos kilmingųjų herbus pateko iš senosios religijos, kažkada galėjo turėti ma-

¹ Edmundas Rimša. (2000). Kilmingųjų herbai Lietuvoje // Lietuvos bajorų palikuoniai. P. 35–37.

² Ten pat. P. 37.

gišką prasmę³. Daugelyje senųjų Lietuvos kilmingųjų herbų galima rasti pusmėnulį, žvaigždę, apskritimą (saulę), vieną, du, tris susiraičiusius žalčius. Bent kai kurie iš jų gali būti relikstiniai gamtos garbinimo atspindžiai heraldikoje⁴.

Žemaitijos kilmingųjų heraldikos tyrinėtoja Gabrielė Jasiūnienė⁵ taip pat pažymi, kad Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kilmingųjų herbams ir heraldikos tradicijoms susiformuoti didžiausią įtaką turėjo senieji vietinės kilmės ženklai ir lenkų herbai. Pažymima,

kad XIV–XV a. sandūroje LDK buvo pradėjusi formotis senoji lietuvių heraldika, kurioje kilmingųjų antspaudų simboliai buvo sudaryti iš įvairių vietinės kilmės linijų, strėlių, rėminti į skydus, spalvinti ir netgi pradėti perduoti iš kartos į kartą. (Šių herbų iki XVII a. pradžios yra žinoma keli tūkstančiai.)⁶

Apibendrinant lietuvių heraldikos tyrinėtojų publikacijas, pažymėtina, kad būtent strėlės motyvas vieningai išskiriamas kaip pagrindinis, vietinių kilmingųjų labiausiai mėgtas, *lietuviškasis* heraldinis elementas.

Vietinės kilmės heraldikos raida po Horodlės unijos

Kitą Lietuvos kilmingųjų herbų grupę sudaro lenkų herbai. Pabrėžtina, kad Lenkijoje tą patį herbą turėjo ne viena, o kelios, net dešimtys ir šimtai giminių, dažnai nesusijusių kraujo giminystės ryšiais⁷. Lenkų heraldikos specifika darė didelę įtaką lietuvių heraldikai. 1413 m. Horodlėje įvyko pirmoji grupinė adoptacija – Lietuvos giminės priėmė lenkų herbus. Horodlės unijos metu 47 lenkų giminės priėmė į savo tarpą Lietuvos bajorus, davė herbus ir suteikė tokias pat teises, kokias turėjo Lenkijos šlėkta. Kandidatus gauti herbus parinko pats Vytautas Didysis. Vilniaus vaivada Manvydas (*Moniwid*) gavo herbą *Le-liwa*, Trakų vaivada Jaunis Valimuntaitis (*Ja-wnuta Wolimuntowicz*) – herbą *Zadora*, Trakų kaštelionas Sungaila (*Sunigajlo*) – herbą *Lis*, Kristinas Astikas (*Ościk*) – herbą *Trąby*, Jonas Butrimas (*Jan Butrym*) – herbą *Topór*⁸.

Būtina pažymėti, kad XV a. – XVI a. pirmojoje pusėje Lietuvos kilmingieji, pri-

imdami lenkų herbus, dažnai atsisakydavo jų pavadinimų, truputį pakeisdavo herbų figūras (kuo nors papildydavo, kai ką atmesdavo), kitaip nuspalvindavo skydą. Šitaip atsirado daugybė lenkų herbų lietuviškų atmainų⁹. Lietuvos kilmingųjų šalmų, sprendžiant iš Alberto Vijūko-Kojalavičiaus (1609–1677 m.) (autorius aptariamam vėliau straipsnyje) duomenų, dažniausiai puošti 3–5 baltomis stručio, rečiau žaliomis pogo (uodegos) plunksnomis¹⁰.

Kaip nurodo G. Jasiūnienė, vietinės kilmės simbolių (herbų) skaičius gerokai sumažėjo, nemaža dalis vietinės kilmės antspaudų simbolių buvo polonizuoti. Anot tyrinėtojos, nereti atvejai, kai kilmingieji tiesiog atsisakydavo senųjų simbolių ir dalį jų pakeisdavo lenkų herbais¹¹. Istorikas Edvardas Gudavičius taip pat nurodo, kad manytina, jog vėliau vykstant savanoriškai bajorijos polonizacijai vietinės kilmės herbai buvo standartizuoti ir pritaikyti

³ Ten pat. P. 38.

⁴ Ten pat. P. 38.

⁵ Gabrielė Jasiūnienė. (2018). Herbas Žemaitijos bajoro gyvenime XVI–XVIII a. Padubysio kronikos. P. 58.

⁶ Ten pat. P. 58.

⁷ Edmundas Rimša. (2000). Kilmingųjų herbai Lietuvoje // Lietuvos bajorų palikuoniai. P. 38.

⁸ Ten pat. P. 39.

⁹ Ten pat. P. 40.

¹⁰ Ten pat. P. 51.

¹¹ Gabrielė Jasiūnienė. (2018). Herbas Žemaitijos bajoro gyvenime XVI–XVIII a. Padubysio kronikos. P. 58.

standartiniai lenkiški pavadinimai¹², kita vertus, anot E. Rimšos, nėra žinoma, kad bajorai būtų tam prieštaravę¹³. E. Rimša nurodo, kad vėliau pasirodžius pirmiesiems herbynams, kuriuose buvo aprašyti tik pagrindiniai herbų variantai, pradėjo nykti lietuviškos atmainos, pereidamos prie pagrindinio herbo varianto. XVIII a. didžiulio herbyno leidėjas Kasper'as Niesiecki'š (1682–1744 m.) (aptariama toliau šiame straipsnyje) visus herbų pavadinimus ir tiems lietuvių herbams, kurie vaizdine išraiška buvo artimi kuriam nors lenkų herbui, suteikė lenkiškojo vardą¹⁴. E. Rimša neabejoja, kad dauguma linijinių motyvų, net dalies giminių naudotos gulgės, pasagos, rožės ir kitos panašios herbų figūros buvo vietinės kilmės ir neturėjo nieko bendra su lenkų herbais¹⁵. Šiuo aspektu pažymėtina tai, kad įvairiuose herbynuose¹⁶ XVI–XVIII a. buvo užfiksuota šimtai individualizuotų herbų / atmainų, tačiau XIX a. legitimacijų procesuose vyravo (dokumentuose atvaizduoti) standartizuoti herbai (individualizuoti herbai, atmainos – retenybė).

Žemaičių šlėktos Staškevičių asmeninio herbo atvejo studija. Lenkiško herbo atmaina ar vietinės kilmės herbas?

Kaip ir minėta, įvairiuose šaltiniuose XVI–XVIII a. užfiksuota šimtai individualizuotų herbų / atmainų, tačiau XIX a. carinės administracijos legitimacijų procesuose vyravo (dokumentuose atvaizduoti) standartizuoti herbai (individualizuoti herbai, atmainos – retenybė). Kyla bent keli klausimai: (1) dėl kokių priežasčių iki XIX a. individualūs Lietuvos kilmingųjų herbai iš esmės išnyko / buvo išstumti standartinių lenkiškų herbų? (2) Ar Lietuvos

G. Jasiūnienė pabrėžia, kad tiek LDK, tiek Žemaitijoje bene dažniausiai herbai būdavo naudojami herbiniuose antspauduose¹⁷. Tyrinėtoja pažymi, kad, skirtingai nei kitose LDK žemėse, Žemaitijoje beveik neturime tokio aukšto lygio pasiturinčių kilmingųjų, kurie būtų galėję sau leisti funduoti bažnyčių, vienuolynų statybas, dovanoti prabangius dirbinius, liturginius rūbus, organizuoti ištaigingas laidotuvių iškilmes ir pan. Taigi Žemaitijos kilmingojo herbas buvo rečiau naudojamas viešai reprezentacijai. Esant tokiai situacijai, herbiniai antspaudai neretai tampa vieninteliais heraldikos šaltiniais tyrinėjant žemaičių šlėktos, ypač smulkiosios ir vidutinės, heraldiką¹⁸. Išlikę herbiniai antspaudai šiandien yra pagrindiniai ir objektyviausi kilmingųjų heraldikos, jų tradicijų susiformavimo, raidos tyrinėjimo šaltiniai¹⁹. Taip pat pažymima, kad XVI–XVII a. Žemaitijos šlėktos antspauduose herbai dažniausiai būdavo vaizduojami be papildomų puošybos elementų²⁰.

kilmingųjų individualūs herbai – tai tiesiog lenkiškų herbų atmainos (*modifikuoti* lenkiški herbai), (3) ar priešingai – vietinių individualių herbų ištakos siekia laikotarpį iki Horodlės unijos ir tik vėliau minėti herbai buvo laipsniškai standartizuoti, virto *lenkiškais*?

Tyrimo objektu pasirinkta vieno atvejo studija, kuri, tikėtina, gali būti pritaikyta ir kitoms panašioms giminėms. Taigi, žemaičių kilmės šlėktos Staškevičių atvejis pasirink-

¹² Edvardas Gudavičius. (1999). Lietuvos istorija: nuo seniausių laikų iki 1569 metų. T. 1. P. 462.

¹³ Edmundas Rimša. (2000). Kilmingųjų herbai Lietuvoje // Lietuvos bajorų palikuoniai. P. 41.

¹⁴ Ten pat. P. 40.

¹⁵ Ten pat. P. 40–41.

¹⁶ Įvairių autorių darbai minimi bei aptariami vėliau šioje dalyje.

¹⁷ Gabrielė Jasiūnienė. (2018). Herbas Žemaitijos bajoro gyvenime XVI–XVIII a. Padubysio kronikos. P. 58.

¹⁸ Ten pat. P. 58.

¹⁹ Ten pat. P. 60.

²⁰ Ten pat. P. 59.

tas neatsitiktinai: tai – tipinė vietinės kilmės (bent XV a. siekianti), Lietuvos etninėse žemėse (Žemaitijos Kunigaikštijoje, Upytės, Vilkmergės pavietuose) gyvenusi smulkioji ir vidutinė šlėkta, autoriaus vertinimu, bendrąja prasme puikiai atspindinti savo socialinį sluoksnį, jo raidą bei ypatybes. Pagrįstai spręstina, kad Staškevičių individualaus her-

bo studija gali būti puikus atspindys procesų, palietusių daugumą Lietuvos smulkiosios ir vidutinės šlėktos giminių. Taigi, autoriaus vertinimu, šio tyrimo rezultatai bei išvados gali būti analogiškai pritaikytos tiriant ir analizuojant kitas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos smulkiosios ir vidutinės šlėktos gimines bei su jų heraldika susijusius procesus.

Žemaičių šlėktos Staškevičių asmeninio herbo atvejo studija

Heraldikos tyrinėtojai, įvairių herbų sudarytojai nurodo, kad Lietuvoje (Žemaitijoje) gyvenę Staškevičiai XVII–XVIII a. turėjo *nuosavą* (individualizuotą) herbą (anot autorių, naudojo herbų *Leliwa* (3 pav.) ir *Sas*

(4 pav.) variacijas / atmainas). Toliau tyrimas pateikiamas / išskaidomas dalimis, pagal pagrindinių autorių / heraldikos tyrinėtojų veikalus, kuriuose užfiksuotas Staškevičių herbas.

Pirmieji žinomi herbo užfiksavimo atvejai XVII a.

Štai autorius Wiktor'as Wittyg'as (1857–1921 m.) savo darbe „Nieznana szlachta“ nurodo, kad Andrius Staškevičius (*Andrzej Staszkiwicz*), Upytės pavieto pateisėjis (*podśedek upicki*), 1615 m. turėjo „nuosavą“ herbą (5 pav.)²¹. Herbo skyde pavaizduotas pusmėnulis su į viršų nukreipta strėle per vidurį ir žvaigžde dešinėje pusėje. Pažymėtina, kad W. Wittyg'as, savo darbe pateikdamas Staškevičių herbą, remiasi istoriko Stanisław'o Dziadulewicz'iaus (1872–1943 m.) tyrimais²².

Albertas Vijūkas-Kojalavičius „Šventajame Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos bei jai priklausančių provincijų giminių ir herbų vardyne“ (*Nomenclator*) (toliau – „Vardynas“) mini: „Staškevičiai Lietuvoje turi herbe pusmėnulį su strėle per vidurį ir žvaigžde iš šono raudoname lauke. Albertas Staškevičius [*Alberty Staszkiwicz*]²³ – Žemaitijos surašyme 1621 m.“²⁴ Autorius taip pat pateikia herbo atvaizdą (6 pav.). 9 pav. pateikiamas herbo atvaizdas iš 1844 m. perleisto „Vardyno“²⁵. 10 pav. pateikiama herbo rekonstrukcija.

²¹ Wiktor Wittyg. (1908). *Nieznana szlachta*. P. 305.

²² Ten pat. P. 305.

²³ Lietuvos ir Lenkijos tradicijoje vardai Albertas, Adalbertas, Albrechtas (oficialus lot. variantas) yra tapatūs Vaitiekui, Vaitkui (naudotas vietinėje aplinkoje) (vardas suteikiamas patrono šv. Vaitiekaus-Adalberto garbei). Šiuo atveju A. Vijūko-Kojalavičiaus minimas Albertas Staškevičius kituose šaltiniuose užrašytas kaip Vaitiekus (*Woyciech, Wojciech*) Staškevičius.

²⁴ Šventasis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos bei jai priklausančių provincijų giminių ir herbų vardynas = Sacer nomenclator familiarum et stemmatum Magni Ducatus Lituaniae et provinciarum ad eum pertinentium / Albertas Kojalavičius-Vijūkas; iš lotynų kalbos vertė, [sudarė, pratarė ir straipsnį parašė] Sigitas Narbutas; [straipsnį parašė Edmundas Rimša]; [komentarų parašė, šaltinių ir literatūros sąrašą parengė Sigitas Narbutas ir Edmundas Rimša]; [komentarų parašė, šaltinių ir literatūros sąrašą parengė Sigitas Narbutas ir Edmundas Rimša]; [asmenvardžių rodyklę parengė ir knygą redagavo Daiva Narbutienė]; [straipsnius į anglų k. vertė Ana Venclovienė]. – Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2015. – LXX, P. 602–603.

²⁵ 1844 m. perleistas „Vardynas“. Alberti Witiuk Kojalowicz nomenclator familiarum et stemmatum magni ducatus Lituaniae et provinciarum ad eum pertinentium. Ex unico, qui nunc in Caesarea bibliotheca Petropolitana exstat, codice Henrici principis Lubomirski nutu et auspiciis descriptus Petropoli a.d. 1844 oraz różne materiały dotyczące Wielkiego Księstwa Litewskiego. XIX w. Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrain. Oddział Rękopisów. Zespół 5 (Rękopisy Zakładu Narodowego im. Ossolińskich), DE-5054. P. 384.

A. Vijūkas-Kojalavičius „Santraukoje“ (*Compendium*) (toliau – „Santrauka“) šį herbą priskiria prie herbo *Sas*²⁶. Autorius „Santraukoje“ pateikia herbo *Sas* aprašymą: „mėlyname lauke pūsmėnulis, kurio kraštuose po žvaigždę, o viduryje strėlė (lanko arba arbaleto), šalme povo plunksnas kertanti strėlė“. Tuo pačiu autorius pažymi: „bet Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje atmainoje deda tik vieną žvaigždę dešinėje pusėje, šalme trys stručio plunksnos <...> Staškevičiai tokio herbo Žemaitijos kunigaikštijoje gyvena. Vaitiekus Staškevičius 1621 m.“²⁷ Anot E. Rimšos, „Santrauka“ autorių įspraudė į kampą: pasirinkęs dėstymą pagal herbų vardus, autorius susidūrė su dilema, kur dėti daugybę bevardžių herbų.

Vieniems teko ieškoti panašios grafikos lenkiškų herbų ir po jais lietuviškus įrašyti kaip lenkiškų herbų atmainas²⁸. Šios mintys, tikėtina, aktualios ir Staškevičių herbo atveju: autorius, siekdamas į „Santrauką“ įtraukti „bevardį“ Staškevičių herbą, buvo priverstas ieškoti vizualiai panašaus lenkiško herbo. Tikėtina, taip „Santraukoje“ Staškevičių herbas „tapo“ herbu *Sas*. Atsižvelgiant į tai, kad A. Vijūko-Kojalavičiaus „Vardynas“ ir „Santrauka“ yra bene pagrindiniai šaltiniai vertinant ir interpretuojant Staškevičių herbą (iš esmės kiti autoriai tiesiogiai arba netiesiogiai remiasi išimtinai A. Vijūku-Kojalavičiumi²⁹), toliau pateikiami ir išsamiau apžvelgiami tam tikri probleminiai aspektai (herbo skydo spalva, strėlės kryptis).

Skydo spalvos klausimas

Įdomu tai, kad „Vardyne“ aprašyta herbo skydo spalva – raudona, o strėlė nupiešta nukreipta į apačią (pačiame aprašyme strėlės kryptis nenurodyta). „Santraukoje“ herbas priskirtas herbui *Sas*, nurodyta mėlyna skydo spalva, o strėlė nupiešta nukreipta į viršų (rekonstrukcija pateikiama 11 pav.). Šiame kontekste svarbu pažymėti, kad yra

išlikęs vertingas šaltinis – XIX a. Mykolo Staškevičiaus signetas (herbinis žiedas) (12, 13 pav.), šiuo metu priklausantis privačiam asmeniui³⁰. Kaip matyti, žiede išpausto herbo skydas yra horizontaliai brūkšniuotas³¹. Horizontalus brūkšniavimas heraldikoje – grafinis simbolis, žymintis mėlyną spalvą³². Taigi, jeigu vertindami A. Vijūko-Kojala-

²⁶ [Lietuvos D. K. bajorijos herbų knyga] [Rankraštis] / Kojalavičius-Vijūkas Albertas. – [XVII a. vid.]. – 286 lap. P. 411–412; Wojciech Wijuk Kojalowicz „Herbarz Rycerstwa W.X. Litewskiego tak zwany COMPENDIUM O Klejnotach albo Herbach ktorych Familie Stanu Rycerskiego W Prowincyach Wielkiego Xięstwa Litewskiego Zazywaja“. Kraków, 1897. P. 269.

²⁷ [Lietuvos D. K. bajorijos herbų knyga] [Rankraštis] / Kojalavičius-Vijūkas Albertas. – [XVII a. vid.]. – 286 lap. P. 412.

²⁸ Šventasis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos bei jai priklausančių provincijų giminių ir herbų vardynas = Sacer nomenclator familiarum et stemmatum Magni Ducatus Lituaniae et provinciarum ad eum pertinentium / Albertas Kojalavičius-Vijūkas ; iš lotynų kalbos vertė, [sudarė, pratarė ir straipsnį parašė] Sigita Narbutas ; [straipsnį parašė Edmundas Rimša] ; [komentarų parašė, šaltinių ir literatūros sąrašą parengė] Sigita Narbutas ir Edmundas Rimša ; [komentarų parašė, šaltinių ir literatūros sąrašą parengė] Sigita Narbutas ir Edmundas Rimša ; [asmenvardžių rodyklę parengė ir knygą redagavo Daiva Narbutienė] ; [straipsnius į anglų k. vertė Ana Vencloviėnė]. – Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2015. – LXX, P. xxi.

²⁹ Išskyrus Wiktorą Wittygą, kuris savo darbe „Nieznana szlachta“, pateikdamas Staškevičių herbą, remiasi Stanisławo Dziadulewicziaus tyrimais.

³⁰ Dabartinis signeto savininkas, kuris šį relikvą paveldėjo iš savo tėvo, yra kilęs iš Staškevičių, gyvenusių Žemaitijoje.

³¹ Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad signetuose herbai vaizduojami „veidrodiniu atvaizdu“. Šiuo atveju galime pastebėti, kad herbo elementas – žvaigždė yra kitoje pusėje.

³² Edmundas Rimša. (2000). Kilmingųjų herbai Lietuvoje // Lietuvos bajorų palikuoniai. P. 48; Ostrowski, Juliusz (1855–1917). Księga herbowa rodów polskich. Część I. Zeszyt I. / Juliusz Ostrowski. [druk.] Józef Sikorski. Warszawa, 1897. P. 7.

vičiaus užfiksuotus duomenis pasitelkiame šį XIX a. šaltinį – signetą, galime pagrįstai spręsti, kad A. Vijūkas-Kojalavičius, „Vardyne“ nurodydamas raudoną skydo spalvą, galėjo padaryti klaidą (tikroji herbo skydo spalva – mėlyna). Tikėtina, kad „Vardyne“ autorius herbą aprašė pagal užfiksuotą antspaudą, o nurodyta raudona skydo spalva – autoriaus interpretacija. Reikia turėti galvoje, kad didelė dalis XVII a. herbų buvo aprašyti remiantis išlikusiais antspaudais, kuriuose spalvos neatsispindi. Kaip ir minėta, tiek Žemaitijoje, tiek likusioje LDK bene dažniausiai herbai buvo naudojami būtent herbiniuose antspauduose³³, tad akivaizdu, kad tokiu atveju skydo spalva nebūdavo užfiksuojama. Šiuo atveju pažymėtina, kad visuose kituose šaltiniuose taip pat nurodoma, jog skydo spalva turėtų būti mėlyna:

Strėlės krypties problematika

Kaip ir minėta, A. Vijūkas-Kojalavičius „Vardyne“ herbe esančią strėlę piešia nukreiptą į apačią (6 pav.), nors pačiame aprašyme strėlės krypties nenurodo. „Santraukoje“ herbas priskirtas herbui *Sas*, strėlė nupiešta nukreipta į viršų (7, 8 pav.). Taigi tas pats herbas įvairiuose darbuose atvaizduotas skirtingai. Šiame kontekste nagrinėjant A. Vijūko-Kojalavičiaus pateiktą Vaitiekaus Staškevičiaus herbą vertėtų atkreipti dėmesį į Wiktor'o Wittygo darbe „Nieznana szlachta“ pateiktą Andriaus Staškevičiaus herbą (3 pav.). Pastarajame, 1615 m. užfiksuotame, herbe strėlė nukreipta į viršų. Beje, nors šiame straipsnyje asmenų genealoginiai ryšiai

(1) autoriai herbą traktuoja kaip herbo *Sas* arba *Leliwa* atmainą, pastarųjų herbų skydų spalva – mėlyna (pats A. Vijūkas-Kojalavičius „Santraukoje“ skydo spalvą nurodo kaip mėlyną); (2) išlikęs XIX a. Staškevičiaus signetas taip pat patvirtina mėlyną skydo spalvą; (3) patys Staškevičiai save laikė herbo *Leliwa*³⁴ (heraldinės šeimos³⁵) šlėkta (kaip ir minėta, pastarojo herbo skydo spalva – mėlyna). Kita vertus, atsižvelgiant į didžiųjų herbų sudarytojų įtaką herbų priskyrimui vienai arba kitai atmainai, taip pat į sudėtingą ir ilgą individualių herbų standartizavimo (polonizacijos) procesą, anksčiau paminėti motyvai iki galo nepaneigia to, kad A. Vijūko-Kojalavičiaus aprašytas Staškevičių herbas galėjo būti raudono skydo ir tik vėlesnės interpretacijos lėmė *nusistovėjimą* ties mėlyna herbo skydo spalva.

neanalizuojami, pažymėtina, kad Andrius ir Vaitiekus Staškevičiai nebuvo itin artimi giminaičiai, – turimi duomenys leidžia teigti, kad šiuos asmenis skyrė bent 2 giminystės eilės³⁶. Vertinant herbe esančios strėlės kryptį taip pat atkreiptinas dėmesys į XIX a. Staškevičiaus signetą (12, 13 pav.), kuriame strėlė taip pat vaizduojama nukreipta į viršų.

Taigi, iš esmės turime 3 šaltinius, kuriuos nagrinėdami galime padaryti kelias išvadas: (1) strėlės kryptis yra nesvarbi (strėlė gali būti nukreipta tiek į viršų, tiek į apačią) arba (2) strėlė vis dėlto turėtų būti nukreipta į viršų (šiuo atveju turime 1615 m. ir XIX a. pirminius šaltinius, kuriuose strėlė nukreipta

³³ Gabrielė Jasiūnienė. (2018). Herbas Žemaitijos bajoro gyvenime XVI–XVIII a. Padubysio kronikos. P. 58.

³⁴ Tai patvirtina išsamūs įvairių šakų (Vilniaus, Kauno, Vitebsko, Podolės, Mogiliovo, Kijevo, Voluinės gubernijų) XVIII a. pab. – XIX a. legitimacijų dokumentai.

³⁵ Šlėkta prie pavardės nurodydavo, iš kurios heraldinės giminės jie kilę, pvz., *Piotr Lubomirski, herbu Śreniawa* (Norman Davies. (1998). Dievo žaislas. Lenkijos istorija. T. 1 ISBN 9986-39-050-8. P. 242). Nagrinėjamu atveju, pvz., *Michał Staszkiwicz, herbu Leliwa*.

³⁶ Bendra pavardė ir tapatus herbas liudija, kad Andrius ir Vaitiekus buvo kilę iš tos pačios giminės. Turimais duomenimis, Andriaus ir Vaitiekaus tėvo ir senelio vardai nesutampa, taigi šiuos asmenis skyrė bent 2 giminystės eilės, bendras protėvis galėjo būti gimęs ne vėliau kaip ~1500 m.

į viršų, o A. Vijūkas-Kojalavičius dėl krypties vienareikšmės pozicijos neturi). Atsižvelgiant į šaltinių bei anksčiau išdėstytų aplinkybių visumą, šis variantas atrodo kiek realesnis.

Kasper'as Niesiecki's bei jo įtaka heraldikai

Lenkų heraldikas Kasper'as Niesiecki's savo 1740 m. išleistame darbe „Herbarz polski“ pateikia 116 giminių (tarp jų ir Staškevičių giminę), priklausančių herbo *Leliwa* heraldinei šeimai³⁷. Tačiau autorius nurodo, kad „Staškevičiai *Leliwa* herbo, Žemaitijos Kunigaikštijoje turi herbą su atmaina, kuriame virš pusmėnulio tiesi strėlė nukreipta į pusmėnulį, plunksnos į viršų, prie strėlės šono, dešinėje, turi žvaigždę, o virš šalmo tris stručio plunksnas, tokį, kokį aprašo A. V. Kojalavičius rankraštyje. Vaitiekus Staškevičius [*Wojciech Staszkiwicz*] Žemaitijoje 1621 m.“³⁸ 1841 m. perleistame ir papildytame herbyne pridedama, kad tokį herbą taip pat turi „1788 m. Mykolas Staškevičius [*Michał Staszkiwicz*], Upytės taurininkas [*częśnik Upitski*] (Krasickio³⁹ duomenimis)“⁴⁰. Šiame kontekste verta prisiminti E. Rimšos teiginį, kad K. Niesiecki's herbus įvardijo kaip lenkiškus ir tiems lietuvių herbams, kurie grafine išraiška buvo artimi kuriam nors

lenkų herbui, suteikė lenkiškojo herbo vardą⁴¹. Šiuo aspektu sunku pasakyti, ar K. Niesiecki's Staškevičių herbą kaip herbo *Leliwa* atmainą priskyrė dėl herbo išvaizdos ar dėl turimų duomenų, kad Staškevičiai – *Leliwa* heraldinės šeimos šlėkta (šis diskusinis aspektas aptariamas toliau šioje dalyje).

Hipolit'as Stupnicki's (1806–1878 m.), 1861 m. sudarytame herbyne pateikdamas Staškevičių herbo aprašymą, remiasi K. Niesiecki'o darbu bei pateikia iš esmės identišką herbo aprašymą, papildomai mini asmenį, turintį tokį herbą: „Pranciškus [*Franciszek*], Lianckoronos [*Lanckoroński*]⁴² klebonas, užrašė Zebžydovos Kalvarijos [*Kalwaryi Żebrzydowskiej*]⁴³ atnaujinimui fundaciją tūkstančio dukatų ir kelių šimtų talerių“⁴⁴. Taigi, K. Niesiecki's herbo aprašymą (kurį vėliau „perrašo“ kiti autoriai) pateikia remdamasis A. Vijūko-Kojalavičiaus rankraštyje („Vardyne“) pateiktu herbui (6 pav.). Atkreiptinas dėmesys į keletą aspektų: (1) herbo skydo spal-

³⁷ Kasper Niesiecki. „Korona Polska przy złotey wolności starożytnemi Rycerstwa Polskiego y Wielkiego Xięstwa Litewskiego kleynotami naywyższymi Honorami Heroicznym, Męstwem y odwagą, Wytworną Nauką a naypierwey Cnotą, nauką Pobożnością, y Świątobliwością ozdobiona Potomnym zaś wiekom na zaszczyt y nieśmiertelną sławę Pamiętnych w tey Oyczyźnie Synow podana TOM 3 Przez X. Kaspra Niesieckiego Societatis Jesu“, Lviv, 1740. P. 69.

³⁸ Kasper Niesiecki. „Korona Polska przy złotey wolności starożytnemi Rycerstwa Polskiego y Wielkiego Xięstwa Litewskiego kleynotami naywyższymi Honorami Heroicznym, Męstwem y odwagą, Wytworną Nauką a naypierwey Cnotą, nauką Pobożnością, y Świątobliwością ozdobiona Potomnym zaś wiekom na zaszczyt y nieśmiertelną sławę Pamiętnych w tey Oyczyźnie Synow podana TOM 4 Przez X. Kaspra Niesieckiego Societatis Jesu“, Lviv, 1743. P. 200.

³⁹ Autorius, nurodydamas, kad aprašomą herbą turi ir 1788 m. minimas Upytės pavieto taurininkas Mykolas Staškevičius, remiasi Ignaco Krasickio (*Ignacy Krasicki*) (1735–1801) surinkta informacija / tyrimais.

⁴⁰ Kasper Niesiecki, Jan Nepomucen Bobrowicz. Herbarz polski Kaspra Niesieckiego S. J. Nakładem i Drukiem Breitkopfa i Haertla. Lipsk. 1841. T. VIII. P. 511.

⁴¹ Edmundas Rimša. (2000). Kilmingųjų herbai Lietuvoje // Lietuvos bajorų palikuoniai. P. 40.

⁴² Lianckorona – kaimas Lenkijos pietuose, ~30 km į pietvakarius nuo Krokuvos.

⁴³ Zebžydovos Kalvarija (*Kalwaria Żebrzydowska*) – miestelis Lenkijos pietuose. Žymus XVII a. barokiniu pranciškonų vienuolynu su kalvarijomis ir koplyčiomis. Vienuolyno teritorijoje yra Šv. Marijos bazilika, kurioje kabo šventu laikomas Kalvarijos Dievo Motinos paveikslas.

⁴⁴ Stupnicki Hipolit. (1806–1878). Herbarz polski i imionospis zasłużonych w Polsce ludzi wszystkich stanów i czasów; ułożony porządkiem alfabetycznym na podstawie Herbarza Niesieckiego i manuskryptów. Tom III. Lwów, 1862. P. 88.

va neminama; (2) strėlė aprašoma nukreipta į apačią (remiamasi A. Vijūko-Kojalavičiaus „Vardyne“ nupieštu herbu); (3) pateikiama „naujos“ informacijos – herbas priskiriamas herbo *Leliwa* atmainoms (A. Vijūkas-Kojalavičius „Santraukoje“ herbą priskyrė herbo *Sas* atmainoms). K. Niesiecki'o pagrindu sudarytuose (perleistuose ir atnaujintuose) herbnyuose taip pat pateikiama „naujos“ informacijos ir nurodoma, kad tokį herbą taip pat turi (1) Lianckoronos klebonas Pranciškus Staškevičius, (2) Upytės pavieta taurininkas Mykolas Staškevičius (1788 m.). Paminėtina, kad šaltiniai patvirtina, jog nurodomas Pranciškus Staškevičius mirė 1851 m. balandžio 1 d. (72 m.), savo turtą užrašė bernardinams bažnyčiai atnaujinti (dažyti), palaidotas po bažnyčios prieangiu⁴⁵. Neturint papildomų duomenų galima tik pažymėti, kad kunigas P. Staškevičius bažnytinę tarnystę atliko toli nuo savo tėvoninių žemių (Žemaitijos), sunku spręsti, kada ir koku būdu Pranciškus (jo protėviai) galėjo atsidurti Lenkijos pietuose. Autorius kunigą P. Staškevičių mini turto palikimo (užrašymo testamentu) kontekste, tad neatmestina tikimybė, kad Pranciškaus herbas užfiksuotas (įspausstas) testamentu dokumentuose. Taip pat verta papildomai paminėti 1788 m. užfiksuotą Upytės pavieta taurininką Mykolą Staškevičių. M. Staškevičius nurodomas kaip turintis aprašytą herbą (tikėtina, kad Ignacy Krasicki's (1735–1801 m.) savo užrašuose užfiksavo būtent Mykolo Staškevičiaus antspaudą). Pažymėtina, kad M. Staškevi-

čius kartu su giminaičiais 1799 m. Vilniaus bajorų deputatų susirinkime, tvirtindamasis kilmę, kaip giminės herbą nurodė *Leliwa*⁴⁶. Drauge teigiama, kad iš esmės visos Staškevičių šakos (Vilniaus, Kauno, Vitebsko, Podolės, Mogiliovo, Kijevo, Voluinės gubernijų, išskyrus negiminingus herbo *Kroje* Staškevičius), dalyvavusios XVIII a. pab. – XIX a. legitimacijų procesuose, kaip savo herbą nurodė standartizuotą *Leliwa*.

Straipsnio autoriaus nuomone, įdomu tai, kad net ir viena nuo kitos itin nutolusių šakų Staškevičiai⁴⁷ legitimacijų procesuose kaip savo herbą vieningai nurodė *Leliwa*. Vertinant šių aplinkybių kontekste, K. Niesiecki's, skirtingai nei A. Vijūkas-Kojalavičius, savo darbuose (1740 m., 1743 m.) Staškevičių giminę „teisingai“ priskyrė prie *Leliwa* heraldinės šeimos, o Staškevičių herbą – kaip herbo *Leliwa* atmainą (ne herbo *Sas*). Tačiau įdomu ir tai, kad nepavyko rasti duomenų, jog Staškevičiai save laikė herbo *Leliwa* kilmingaisiais dar iki K. Niesiecki'o herbų išleidimo (iki 1740 m.). Kitaip tariant, nors šiuo ankstesniu laikotarpiu ir turime užfiksuotą ne vieną Staškevičių herbo pavyzdį, šaltinių, kurie patvirtintų Staškevičių priklausymą būtent *Leliwa* heraldinei šeimai, nėra. Štai E. Rimša nurodo, kad lietuviški herbai iš lenkiškų išsiskyrė herbų vardų nebuvimu ilgą laiką. Pažymima, kad herbų pavadinimai *atgijo* XVI–II a. (dėl herbų įtakos), o Lietuvoje herbų vardams įsitvirtinti didžiausią įtaką turėjo K. Niesiecki'o herbųnynas⁴⁸. E. Rimša taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad nuo XVIII a. pab.

⁴⁵ Kurier Lanckoroński. Nr 59 (jesień 2007). Towarzystwo Przyjaciół Lanckorony. Lanckorona. 2007. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie. P. 4.

⁴⁶ LVIA. F. 391, ap. 6, b. 11, p. 8.

⁴⁷ XVIII a. pab. – XIX a. Staškevičių giminės atskirų šakų legitimacijų dokumentai patvirtina, kad kai kurios šakos viena nuo kitos atsiskyrė dar XVI a.

⁴⁸ Šventasis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos bei jai priklausančių provincijų giminių ir herbų vardynas = Sacer nomenclator familiarum et stemmatum Magni Ducatus Lituaniae et provinciarum ad eum pertinentium / Albertas Kojalavičius-Vijūkas; iš lotynų kalbos vertė, [sudarė, pratarė ir straipsnį parašė] Sigitas Narbutas; [straipsnį parašė Edmundas Rimša]; [komentarų parašė, šaltinių ir literatūros sąrašą parengė Sigitas Narbutas ir Edmundas Rimša]; [asmenvardžių rodyklę parengė ir knygą redagavo Daiva Narbutienė]; [straipsnius į anglų k. vertė Ana Venclovienė]. – Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2015. – LXX, P. xxi.

kilmieji, priversti įrodinėti savo kilmę, neretai atsigręžė būtent į herbų kūrėjų darbus, ir ilgainiui K. Niesiecki'o darbai daugiškai tapo neginčijama tiesa (pvz., Austrijoje nuo 1800 m. K. Niesiecki'o herbų buvo laikomas pagalbine medžiaga šlėktystei įrodyti)⁴⁹. Sunku paneigti galimybę, kad K. Niesiecki's, vertindamas A. Vijūko-Kojalavičiaus rankraštyje užfiksuotą Staškevičių herbą (be pavadinimo), radęs vizualių panašumų su herbu *Leliwa*, pastarąjį nurodė kaip *Leliwa* atmainą, o Staškevičius priskyrė *Leliwa* heraldinei šeimai.

Taigi, atsižvelgiant į anksčiau išdėstytas aplinkybes, turint galvoje K. Niesiecki'o herbų milžinišką autoritetą to meto visuomenėje ir įsibėgėjusį savanoriškos polonizacijos procesą, galima prielaida, kad būtent K. Niesiecki'o žingsnis Staškevičių herbą traktuoti kaip *Leliwa* galėjo turėti įtakos pačių Staškevičių saviidentifikacijai (XVIII a. pab. – XIX a. pr. suvokiant save kaip *Leliwa* heraldinės šeimos dalį). Šią prielaidą gali sustiprinti tai, kad nors XIX a. legitimacijų procesuose Staškevičiai kaip savo herbą vieningai nurodė standartizuotą *Leliwa* formą (3 pav.), dau-

guma istorinių šaltinių, taip pat visi žinomi šaltiniuose užfiksuoti individualūs atvejai (Andrius Staškevičius (1615 m.), Vaitiekus Staškevičius (1621 m.), Mykolas Staškevičius (1788 m.), Pranciškus Staškevičius (1851 m.), XIX a. Mykolo Staškevičiaus⁵⁰ signetas) patvirtina, kad Staškevičiai XVII–XIX a. realiai naudojo (antspaudavo) individualizuotą herbą (atmainą). Ne paslaptis, kad XIX a. legitimacijų procesuose vyravo (dokumentuose buvo piešiami) standartizuoti herbai (asmeniniai, individualizuoti herbai – retenybė). Kaip jau ir minėta šiame straipsnyje, istorikai ir heraldikos tyrinėtojai sutinka, kad, vykstant savanoriškai polonizacijai, vietinės kilmės simbolių skaičius laikui bėgant sumažėjo, herbai daugiausia buvo standartizuoti. Ne išimtis – ir Staškevičių herbo standartizavimas į heraldiškai taisyklingą herbo *Leliwa* formą. Taigi, atsižvelgdami į istorinius šaltinius, istorikų, heraldikų tyrimus, suvokdami istorinį kontekstą galime nesunkiai paaiškinti, kokiū būdu Staškevičiai, „oficialiai“ būdami herbo *Leliwa* šlėkta, vis dėlto signetuose ir antspauduose naudojo savo senąją individualizuotą herbą.

Kiti, paskesni autoriai, užfiksavę ir aprašę Staškevičių herbą

Heraldikos tyrinėtojas grafas Juliusz Karol'is Ostrowski's (1854–1917 m.) savo darbe „Księga herbowa rodów polskich“ pateikia tris Staškevičių herbo variacijas⁵¹ su aprašymais⁵². Pirmosios variacijos aprašymas: „Herbo Sas atmaina – mėlyname lauke tarp auksinio pūsmėnūlio kraštų sidabrinė strė-

lė nukreipta į viršų su šešiakampe žvaigžde dešinėje pusėje. Virš šalmo karūnoje – trys stručio plunksnos. Skraistė mėlyna, pamušta auksu.“ Autorius papildo, kad „atmaina suteikta (priklauso) Staškevičiams, Žemaitijoje XVIII a. [sic]⁵³ apsigyvenusiems, atrodo, Sasinams Kalečickiams (*Sasinom Kaleczyckim*).

⁴⁹ Ten pat. P. XXIII.

⁵⁰ 1788 m. minimas Mykolas Staškevičius ir Mykolas Staškevičius (XIX a. signeto savininkas) yra skirtingi asmenys.

⁵¹ Ostrowski, Juliusz (1855–1917). Księga herbowa rodów polskich. Część I. Zeszyt XIX. / Juliusz Ostrowski. [druk:] Józef Sikorski. Warszawa, 1897. P. 598–599.

⁵² Ostrowski, Juliusz (1855–1917). Księga herbowa rodów polskich. Część II. / Juliusz Ostrowski. [druk:] Józef Sikorski. Warszawa, 1897. P. 368.

⁵³ Autorius pateikia nuorodą į A. Vijūko-Kojalavičiaus aprašymą, kuriame 1621 m. minimas Vaitkus Staškevičius. Akivaizdu, kad autorius, nurodydamas XVIII a. vietoje XVII a., padarė klaidą.

Koj., 269⁵⁴. Analizuojant šį aprašymą visų pirma paminėtina, kad J. K. Ostrowski's remiasi A. Vijūko-Kojalavičiaus „Santraukoje“ patektu aprašymu. Iš esmės naujų detalių, išskyrus skraistės spalvą (A. Vijūkas-Kojalavičius skraistės spalvų neminėjo, tad J. K. Ostrowski's, tikėtina, jas pateikia tiesiog remdamasis bendrais heraldikos principais), autorius nepateikia. Verta pažymėti, kad nors J. K. Ostrowski's žvaigždės spalvos nemini, kiti autoriai, grafikai (pvz., dail. Tadeusz'sas Gajl'is)⁵⁵ savaip interpretuoja šį aprašymą bei, piešdami herbą, pateikia sidabrinę žvaigždę (15 pav.). Antra, autorius, papildydamas aprašymą, mini, kad „atmaina suteikta (priklauso) Staškevičiams, Žemaitijoje XVIII a. apsigyvenusiems“. Kaip ir minėta, J. K. Ostrowski's padarė klaidą, nurodydamas amžių. Tačiau taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad autorius pateikia, jog Staškevičiai nurodytu laikotarpiu Žemaitijoje „apsigyveno“. Istoriniai šaltiniai patvirtina, kad Staškevičių giminės ištakos, kurios siekia XV a., yra būtent Žemaitijoje⁵⁶. Tad Staškevičiai negalėjo XVII a. arba XVIII a. Žemaitijoje „apsigyventi“, nes ten gyveno jau nuo seno. Autorius pateikia nuorodą į A. Vijūką-Kojalavičių, kuris savo rankraštyje nurodė, kad Staškevičiai Žemai-

tijoje „gyvena“. Panašu, kad J. K. Ostrowski's tiesiog šios, iš pirmo žvilgsnio, smulkmenos nesureikšmino ir savaip interpretavo A. Vijūko-Kojalavičiaus „Vardyne“ užfiksuotą informaciją. Trečia, pažymėtina, kad aprašyme minimi „Sasina Kalečickiai“ niekaip nesusiję su Staškevičiais ir jų herbu – „Santraukoje“ A. Vijūkas-Kojalavičius, paminėdamas Staškevičių herbą, papildomai nurodė: „nežinau, ar ne tokio herbo yra Sasina Kalečickiai (*Sasinowie Kaleczyccy*)“⁵⁷. Drauge paminėtina, kad A. Vijūkas-Kojalavičius, aprašydamas Kalečickių (Kalečickių Sasinų) herbą, jokių pastabų / nuorodų į Staškevičių herbą taip pat nepateikia⁵⁸. Taigi, J. K. Ostrowski's Sasinus Kalečickius pamini tik dėl to, kad juos (dėl nežinomų priežasčių) paminėjo A. Vijūkas-Kojalavičius (juolab nurodydamas, kad jų herbo nežino).

Antrosios variacijos aprašymas J. K. Ostrowski'o darbe: „Mėlyname lauke tarp auksinio pusemėlio kraštų sidabrinė strėlė nukreipta žemyn su šešiakampe auksine žvaigžde dešinėje pusėje. Virš šalmo karūnoje – trys stručio plunksnos. Skraistė mėlyna, pamušta auksu.“ Autorius papildė, kad ši „atmaina pagal Niesiecki'o aprašymą, kuris ją traktuoja kaip *Leliwa*.“⁵⁹ Taigi, pats autorius nurodo,

⁵⁴ Ostrowski, Juliusz (1855–1917). Księga herbowa rodów polskich. Część II. / Juliusz Ostrowski. [druk:] Józef Sikorski. Warszawa, 1897. P. 368.

⁵⁵ Tadeusz Gajl. Nowy Herbarz Polski. Gdańsk Kantor Wydawniczy. Wydawnictwo Latarnia. Grańsk, Gdynia, 2016.

⁵⁶ Šiame straipsnyje Staškevičių giminės genealoginiai aspektai neanalizuojami, tačiau paminėtina, kad XIX a. legitimacijų dokumentuose vienos iš šakų, kilusių iš Žemaitijos, pradininku nurodomas Vaitiekus Staškevičius (gim. ~1500 m.). 1528 m. LDK kariuomenės surašyme minimas Vaitkus Staškevičius (Войтко Сташкевич) iš Šiauduvos valsčiaus, Žemaitijos žemės. Pagrįstai manytina, kad tai – tas pats asmuo, kuris, itin tikėtina, nebuvo giminės pradininkas (šaltiniuose užfiksuoti dar bent keli Vaitiekaus kartos Staškevičiai (gali būti, kad artimi giminaičiai – broliai arba pusbroliai)). Šie duomenys leidžia pagrįstai spręsti, kad giminės ištakos siekia bent XV a. pab. (tikėtina, Žemaitijos žemėje).

⁵⁷ [Lietuvos D. K. bajorijos herbynas] [Rankraštis] / Kojalavičius-Vijūkas Albertas. – [XVII a. vid.]. – 286 lap. P. 412.

⁵⁸ Šventasis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos bei jai priklausančių provincijų giminių ir herbų vardynas = Sacer nomenclator familiarum etstemmatum Magni Ducatus Lituaniae et provinciarum ad eum pertinentium / Albertas Kojalavičius-Vijūkas ; iš lotynų kalbos vertė, [sudarė, pratarė ir straipsnį parašė] Sigitas Narbutas ; [straipsnį parašė Edmundas Rimša] ; [komentarų parašė, šaltinių ir literatūros sąrašą parengė Sigitas Narbutas ir Edmundas Rimša] ; [asmenvardžių rodyklę parengė ir knygą redagavo Daiva Narbutienė] ; [straipsnius į anglų k. vertė Ana Vencloviėnė]. – Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2015. – LXX, P. 29–299.

⁵⁹ Ostrowski, Juliusz (1855–1917). Księga herbowa rodów polskich. Część II. / Juliusz Ostrowski. [druk:] Józef Sikorski. Warszawa, 1897. P. 368.

kad pastarasis aprašymas yra pateiktas pagal K. Niesiecki'o aprašymą. Drauge paminėtina, kad J. K. Ostrowski's pažymi žvaigždės auksinę spalvą (nors K. Niesiecki's žvaigždės spalvos neakcentavo). Panašu, kad autorius, atsižvelgęs į tai, jog K. Niesiecki's herbą traktuoja kaip herbo *Leliwa* atmainą, papildė aprašymą ir pažymėjo herbui *Leliwa* būdingą auksinės spalvos žvaigždę. Įdomu tai, kad, priešingai nei šiame aprašyme, autorius „pirmajame“ herbo variante žvaigždės spalvos nenurodė, tad nenuostabu, kad lenkų grafikas, dailininkas Tadeusz'as Gajl'is, remdamasis šiais aprašymais ir rekonstruodamas Staškevičių herbą, „pirmajame“ variante žvaigždę pateikė kaip sidabrinę (kaip ir strėlę), o „antrajame“ variante – auksinę. Tikėtina, kad J. K. Ostrowski's, papildydamas „antrojo“ varianto aprašymą ir nurodydamas žvaigždės spalvą, nesiekė taip parodyti, kad „pirmojo“ varianto žvaigždė yra kitos spalvos – sidabrinė (tam ne tik nėra jokio pagrindo, bet net priešingai – remiantis A. Vijūko-Kojalavičiaus interpretacija, kad tai – herbo *Sas* atmaina, tik patvirtina herbo auksinę žvaigždės spalvą (žr. 4 pav.). Taigi, J. K. Ostrowski'o „nekaltas“ papildymas lėmė ir T. Gajl'io klaidingą aprašymų interpretaciją.

Galiausiai paminėtinas J. K. Ostrowski'o pateiktas trečiosios variacijos aprašymas: „Nežinomos spalvos lauke tarp pusmėnulio kraštų riterio kryžius. Virš šalmo karūnoje – povo plunksnos.“ Papildoma, kad „rankraštyje Jurgio Staškevičiaus [*Jerzego Staszkiewicza*], dvarininko Žemaitijos, 1615 m., pas šviesios atminties Geištora [*Gieystora*]. P. Dziadulevičiaus [*Dziadulewicza*] užrašai.“ Iš pateiktų pastabų panašu, kad Stanislovas Dziadulevičius (*Stanisław Dziadulewicz*) savo užrašuose užfiksavo, jog pastarasis herbas pateiktas Jurgio Staškevičiaus 1615 m.

rankraštyje, kuris (rankraštis) buvo šviesios atminties Jokūbo Geištora (*Jakub Gieysztor*) žinioje. Pažymėtina, kad pastarasis herbas neužfiksuotas jokiose kituose šaltiniuose. Įdomu ir tai, kad Wiktor'as Wittyg'as savo darbe „*Nieznana szlachta*“, kuriame remiasi S. Dziadulevičiaus tyrimais (užrašais), mini tais pačiais 1615 m. užfiksuotą Upytės pavieto pateisėjo Andriaus Staškevičiaus herbą (žr. 5 pav.), tačiau J. K. Ostrowski'o pateikiamo herbo nenurodo. Galimi keli paaiškinimai: (a) S. Dziadulevičius, be A. Staškevičiaus herbo, 1615 m. dokumentuose užfiksavo ir visai kitą herbą (aprašytą J. K. Ostrowski'o), tačiau šių duomenų dėl nežinomų priežasčių W. Wittyg'as neperdavė. Taip W. Wittyg'as savo 1908 m. darbe „*Nieznana szlachta*“ pastarojo herbo neįtraukė, pateikė tik A. Staškevičiaus herbą; (b) J. K. Ostrowski's, remdamasis S. Dziadulevičiaus užrašais, juos interpretuodamas, galėjo padaryti klaidą: vietoje 1615 m. fiksuoto Andriaus Staškevičiaus herbo (5 pav., pateiktas „*Nieznana szlachta*“), buvo aprašytas kitas herbas. Galimos abi versijos. Pastaroji (b) versija, turint galvoje kontekstą, itin logiška. Tai paaiškintų, kodėl šio herbo neužfiksavo nei W. Wittyg'as, kuriam savo tyrimus bei medžiagą asmeniškai perdavė pats S. Dziadulevičius⁶⁰, nei apskritai jokie kiti autoriai / šaltiniai. Turint galvoje ir herbo užfiksavimo datos (1615 m.) sutapimą, taip pat tai, kad J. K. Ostrowski'o aprašytas herbas Staškevičiams visiškai nebūdingas⁶¹, (b) „scenarijus“ tampa dar įtikinamesnis.

Teodor'as Chrząński's (1821–1887 m.), remdamasis J. K. Ostrowski'o išleistu herbynu, sudarė herbų atmainų „lenteles“⁶². Savo darbe autorius Staškevičių herbą pateikė kartu su herbo *Leliwa* atmainomis (20 pav.)⁶³. Pažymėtina, kad autorius iš J. K. Ostrowski'o

⁶⁰ Wiktor Wittyg, *Nieznana szlachta*. 1908. P. 3.

⁶¹ Vardyne A. Vijūkas-Kojalavičius vizualiai panašų herbą į šį priskyrė Bukrabams (p. 70).

⁶² Chrząński, Teodor. *Tablice odmian herbowych Chrząńskiego* : [tablice] / wydał Juliusz Ostrowski. Warszawa, 1909.

⁶³ Ten pat. Tab. III.

pateiktų trijų herbo variantų pasirinko antrąjį, kitų dviejų variacijų į lenteles neįtraukė. Neatmestina, kad šį pasirinkimą lėmė tai, jog tik „antrasis“ variantas (16 pav.) buvo autorių (K. Niesiecki'o) „teisingai“ traktuotas kaip herbo *Leliwa* atmaina⁶⁴.

Grafas Jerzy's Sewer'as Dunin'as-Borkowski's (1856–1908 m.), savo darbe pateikdamas lenkų šlėktos sąrašą, Staškevičių herbą aprašo taip: „*Leliwa* atmaina Žemaitijoje 1621 m. (Kojalavičiaus rankraštis) (Nies.)“⁶⁵. Kaip matyti, J. S. Dunin'as-Borkowski's, pateikdamas Staškevičių herbą, remiasi išimtinai A. Vijūko-Kojalavičiaus rankraščiu („Vardynu“) ir K. Niesiecki'o aprašymu (kuris taip pat rėmėsi „Vardynu“). Jokios kitos naujos informacijos autorius nepateikia.

1938 m. išleistoje „Lenkų šlėktos enciklopedijoje“ (toliau – Enciklopedija) nurodoma, kad Staškevičiai „h. Sas atmainos, 1600 m. Staškevičiai Raseinių, Trakų, Ovručo, Kijevo [pavietuose]. Staškevičių giminė, Žemaitijoje XVIII a. apsigyveno, užantspauduota herbo *Sas* atmaina, kurį Niesiecki's laiko *Leliwa* atmaina (Koj., Ns., Br., Ostr.)“. Taip pat minimi „nuosavo“ herbo Staškevičiai 1615 m. Upytės pavieta (remiamasi Viktor'o Wittyg'o „Nieznana szlachta“ užfiksuotu Andriaus Staškevičiaus herbu).⁶⁶ Kaip matyti, Enciklopedijoje remiamasi jau anksčiau aprašytais autoriais: A. Vijūku-Kojalavičiumi, K. Niesiecki'u, J. S. Dunin'u-Borkowski'u, J. K. Ostrowski'u ir W. Wittyg'u. Pažymėtina, kad Enciklopedijos autoriai, paminėdami, jog Staškevičiai „Žemaitijoje XVIII a. apsigyveno“, neabejotinai remiasi J. K. Ostrowski'o pirmosios herbo variacijos aprašyme pateikta papildoma informacija, kurioje, kaip ir minėta, yra netikslumų (žr. Juliusz Karol

Ostrowski. „Księga herbowa rodów polskich“). Enciklopedijos autoriai, remdamiesi jau minėtų autorių tyrimais, taip pat pažymi, kad Staškevičiai minėtu herbu antspauduoja. Panašu, kad šiame straipsnyje iškelta mintis, jog autoriai herbus (pvz., Vaitkaus Staškevičiaus, Mykolo Staškevičiaus) aprašė, remdamiesi užfiksuotais antspaudais, yra pagrįsta ir tiksli. Galiausiai paminėtina, kad Enciklopedijoje minimi 1600 m., taip pat išvardijami Raseinių, Trakų, Ovručo, Kijevo pavietai. Autoriai galėjo siekti pranešti, kad minėtais metais (1600 m.) giminė buvo paplitusi minėtuose Abiejų Tautų Respublikos pavietuose. Deja, informacijos šaltinis nepateiktas, tačiau, tikėtina, autoriai rėmėsi XIX a. kilmingųjų legitimacijų dokumentais ir (arba) pavietų teismų knygomis (minėti istoriniai šaltiniai patvirtina Enciklopedijoje pateiktą informaciją apie giminės paplitimą).

Jan'as Ciechanowicz'ius (1946–2022) savo darbe „Rody rycerskie Wielkiego Księstwa Litewskiego“⁶⁷ remiasi anksčiau aprašyta Enciklopedija ir iš esmės atkartoja joje pateiktą informaciją: „Lenkų šlėktos enciklopedijoje nurodomos Staškevičius herbo *Sas* atmainos, nuo apytiksliai 1600 m. žinomi Trakų, Raseinių, Ovručo, Kijevo pavietuose, Žemaitijoje taip pat nuo XVIII a. Drauge Staškevičiai naudoja „nuosavą“ herbą nuo 1615 m., fiksuotą Upytės pavieta.“ Kaip matyti, informacija iš esmės identiška pateiktai Enciklopedijoje (drauge pakartojami anksčiau esantiuose šaltiniuose nurodyti netikslumai / klaidos). Autorius taip pat mini Lietuvos valstybės istorijos archyve saugomą Rapolo Staškevičiaus (*Rafał Staszkiwicz*), Smolensko stalininko (*stolnik smoleński*), palikuonių, gyvenusių Vilkmėrgės pavieta, legitimacijos

⁶⁴ Kaip ir minėta, Staškevičiai save identifiko kaip *Leliwa* heraldinės šeimos dalį. Tikėtina, autorius, sudarydamas herbyną, šią aplinkybę žinojo, tad rėmėsi K. Niesiecki'o interpretacija.

⁶⁵ Spis nazwisk szlachty polskiej, Jerzy Sewer hr. Dunin-Borkowski, nakładem księgarni Gubrynowicza i Schmidta, Lwów, 1887; przedruk – Warszawa, 1997 „Oficyna wydawnicza >Jasieńczyk<“, str. 418.

⁶⁶ Polska Encyklopedia Szlachecka. T. 11, Wykazy polskich rodzin szlacheckich. T. 8. Starykoń-Kasprzycki, Stefan Janusz (1903–1966). Red. Wydawnictwo Instytutu Kultury Historycznej. Warszawa, 1938. P. 158.

⁶⁷ Jan Ciechanowicz. „Rody rycerskie Wielkiego Księstwa Litewskiego“. FOSZE, Rzeszów, 2001. T. 5. P. 139.

dokumentuose užfiksuotą informaciją, kad ši šeima savo herbą nurodė kaip *Leliwa*⁶⁸. Be to, autorius pateikia vertinimą, kad visi pastarieji minimi Staškevičiai (tiek nurodyti Enciklopedijoje, tiek šie, Vilkmergės pavieto) yra tos pačios giminės šakos, tačiau vietoje „originalaus“ herbo kartais naudojo ir kitas formas (heraldiškai taisyklingą herbo *Leliwa* formą). Galima paminėti, kad J. Ciechanowicz'ius skiltyje, skirtoje Staškevičiams, taip pat mini herbo *Kroje* Staškevičių giminę (pastaroji giminė straipsnyje nagrinėjamiems herbo *Leliwa* Staškevičiams negimininga, todėl plačiau nenagrinėjama). Autorius skiltį apie Staškevičius užbaigia paminėdamas 1832 m. legitimacijos dokumentus, kuriuose herbo *Leliwa* Staškevičiai pateikia 12 kartų giminės medį. Atsižvelgiant į tai, kad autorius jokios naujos, su Staškevičių herbu susijusios, informacijos nepateikia, minėti dokumentai šiame straipsnyje plačiau neaptariami.

Grzegorz'aas Błaszczyk'as, „Žemaitijos šlėktos herbų“ („Herbarz szlachty żmudzkiej“)⁶⁹ autorius, pateikdamas surinktą informaciją apie Staškevičius, nurodo, kad

Apibendrinimai

Apžvelgus įvairių autorių, heraldikos tyrinėtojų darbus būtų galima dar kartą pakartoti straipsnio pradžioje iškeltą retorinį klausimą: „Staškevičių herbas. Lenkiško herbo atmaina ar vietinės kilmės herbas?“ T. y. ar taisyklingos formos herbą *Leliwa* pakeitė ir individualizavo patys Staškevičiai? Ar atvirkščiai – Staškevičių realiai naudotas individualus herbas dėl polonizacijos virto herbo *Leliwa* atmaina? Nors vienareikšmiškai atsakyti sudėtinga, toliau pateikiamos apibendrintos išvados:

1. Dauguma lietuvių ir žemaičių šlėktos herbų yra lenkiškos kilmės, tačiau Lietuvos

Staškevičių herbai – *Kroje*, *Sas* (*Leliwa*). Kaip jau ir minėta, herbo *Kroje* Staškevičiai šiame straipsnyje nagrinėjamiems Staškevičiams negiminingi, tad plačiau neaptariami. Pateikdamas herbą *Sas* (*Leliwa*), autorius remiasi A. Vijūku-Kojalavičiumi ir K. Niesiecki'u, tad jokios naujos informacijos, susijusios su Staškevičių herbu, leidinyje nepateikiama.

Józef'as Krzepela (1846–1935 m.) savo darbe „Rody ziemiańskie XV i XVI wieku“ pateikia „senąsias“ gimines, kurių ištakos siekia bent XV–XVI a. Leidinyje autorius gimines suskirsto į tas, (1) kurių pavardė kilo nuo giminės „lizdo“ (tėvoninių žemių), ir tas, (2) kurių pavardė nėra kilusi nuo giminės „lizdo“. Taigi J. Krzepela Staškevičių giminę priskiria prie „antrosios“ grupės ir pateikia lietuviškų giminių kategorijoje. Autorius nurodo, kad Staškevičių giminės herbas „nuosavas“, t. y. individualizuotas, pateikia nuorodą į A. Vijūką-Kojalavičių⁷⁰. Spėtina, kad autorius rėmėsi būtent A. Vijūko-Kojalavičiaus „Vardynu“, kuris jau ne kartą minėtas šiame straipsnyje.

Didžiosios Kunigaikštijos kilmingųjų herbams ir heraldikos tradicijoms susiformuoti nemažą įtaką turėjo ir senieji vietinės kilmės ženklai (daugiausia linijiniai elementai, strėlės motyvai). Taip pat paminėtina, kad XV–XVI a. pirmojoje pusėje Lietuvos kilmingieji, priimdami lenkų herbus, dažnai atsisakydavo jų pavadinimų, truputį pakeisdavo herbų figūras (kuo nors papildydavo, kai ką atmesdavo), kitaip nuspalvindavo skydą. Taip atsirado daugybė lenkų herbų lietuviškų atmainų.

2. Apibendrinant lietuvių heraldikos tyrinėtojų publikacijas, pažymima, kad kai kurie ženklai į Lietuvos kilmingųjų herbus

⁶⁸ LVIA. F. 391, ap. 1, b. 1690, p. 283.

⁶⁹ Grzegorz Błaszczyk. „Herbarz szlachty żmudzkiej“. Tom V. Wydawnictwo DiG. Warszawa, 2016. P. 357–358.

⁷⁰ Józef Krzepela. „Rody ziemiańskie XV i XVI wieku“. Kraków, 1930. P. 101.

pateko iš senosios religijos: be linijinių motyvų, strėlės, vietinės kilmės heraldikoje galima rasti pusmėnulį, žvaigždę, apskritimą (saulę), susiraičiusį žaltį. Tačiau būtent strėlės motyvas vieningai išskiriamas kaip pagrindinis, vietinės bajorijos labiausiai mėgtas, „lietuviškasis“ heraldinis elementas. Pažymėtina, kad ilgainiui nemaža dalis vietinės kilmės herbų simbolių buvo polonizuoti / standartizuoti (savanoriškos polonizacijos aspektas).

3. Staškevičių herbą sudaro seniesiems Lietuvos kilmingųjų herbams būdingi elementai: strėlė, pusmėnulis, žvaigždė, riterio šalmas, papuoštas baltomis stručio plunksnomis. Įvairūs autoriai šį herbą traktuoja kaip (1) herbo *Sas* atmainą, (2) herbo *Leliwa* atmainą, (3) individualų herbą. Dėl nevienodos šaltiniuose užfiksuotos informacijos galima diskutuoti dėl herbo elementų (skydo spalvos, strėlės krypties). Remiantis šaltinių visuma, galimos pagrįstos išvados, kad herbo skydo spalva, tikėtina, yra mėlyna, o herbe vaizduojamos strėlės kryptis arba nesvarbi, arba vis dėlto strėlė turėtų būti nukreipta į viršų (pastarasis variantas realesnis).

4. Tiek Žemaitijoje, tiek likusioje Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje bene dažniausiai herbai buvo naudojami herbiniuose antspauduose. Dauguma istorinių šaltinių, taip pat visi žinomi šaltiniuose užfiksuoti individualūs atvejai (Andrius Staškevičius (1615 m.), Vaitiekus Staškevičius (1621 m.), Mykolas Staškevičius (1788 m.), Pranciškus Staškevičius (1851 m.), XIX a. Mykolo Staškevičiaus signetas) patvirtina, kad Staškevičiai XVII–XIX a. realiai naudojo (antspaudavo) individualizuotą herbą (atmainą).

5. Galimi Staškevičių herbo raidos keliai: (1) Staškevičiai, tikėtina, dar XV a. gavę herbą *Leliwa*, kaip ir nemaža dalis vietinės kilmės bajorijos, jį individualizavo – kaip pagrindinį herbo elementą įterpė „lietuviškąjį“ elementą – strėlę, o žvaigždę *nustūmė* į antrą planą; (2) Staškevičiai nuo seno turėjo vietinės kilmės individualų herbą be pavadinimo (su pusmėnuliu, žvaigžde ir strėle), kuris vėliau buvo standartizuotas kaip herbo *Leliwa* atmaina. Turint galvoje K. Niesiecki'o herbynų milžinišką autoritetą XVIII a. pab. – XIX a. pr. visuomenėje, taip pat įsibėgėjusį savanoriškos polonizacijos procesą, galima prielaida, kad būtent K. Niesiecki'o žingsnis Staškevičių herbą traktuoti kaip *Leliwa* galėjo turėti įtakos pačių Staškevičių saviidentifikacijai (XVIII a. pab. – XIX a. pr. suvokiant save kaip *Leliwa* heraldinės šeimos dalį).

6. XIX a. legitimacijų procesuose vyravo (dokumentuose buvo piešiami) standartizuoti herbai (asmeniniai, individualizuoti herbai – retenybė). Istorikai ir heraldikos tyrinėtojai sutinka, kad, vykstant savanoriškai polonizacijai, vietinės kilmės simbolių skaičius laikui bėgant sumažėjo, herbai daugiausia buvo standartizuoti. Ne išimtis – ir Staškevičių herbo standartizavimas į heraldiškai taisyklingą herbo *Leliwa* formą. Nepaisant to, panašu, kad Staškevičiai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos gyvavimo laikais, taip pat vėliau, priklausydami *Leliwa* heraldinei šeimai ir „oficialiai“ būdami herbo *Leliwa* šlėkta, vis dėlto asmeninėje aplinkoje realiai naudojo (signetuose, antspauduose) savo senąjį individualizuotą herbą.

<p>1 pav. Staškevičių herbas. A. S. Každailis</p>	<p>2 pav. H. Kościeszka</p>	<p>3 pav. H. Leliwa</p>	<p>4 pav. H. Sas</p>
			
<p>5 pav. Andriaus Staškevičiaus herbas</p>	<p>6 pav. „Vardyne“ pateiktas Vaitiekas Staškevičiaus herbas</p>	<p>7 pav. Staškevičių herbas (pateikiamas „Santraukos“ rankraštyje)</p>	<p>8 pav. Vaitiekas Staškevičiaus herbas (pateikiamas „Santraukoje“)</p>
			
<p>9 pav. Vaitiekas Staškevičiaus herbas (pateikiamas 1844 m. perleistame „Vardyne“)</p>	<p>10 pav. „Vardyne“ aprašytas ir pateiktas Vaitiekas Staškevičiaus herbas (rekonstrukcija)</p>	<p>11 pav. „Santraukoje“ aprašytas ir pateiktas Vaitiekas Staškevičiaus herbas (rekonstrukcija)</p>	<p>12 pav. XIX a. Mykolo Staškevičiaus signetas (1)</p>
			

<p>13 pav. XIX a. Mykolo Staškevičiaus signetas (2)</p>	<p>14 pav. J. K. Ostrowski's. Staškevičių herbas (1)</p>	<p>15 pav. T. Gajl'io pateiktas Staškevičių herbas (pagal J. K. Ostrowski'o aprašymą)</p>	<p>16 pav. J. K. Ostro- wski's. Staškevičių herbas (2)</p>
			
<p>17 pav. T. Gajl'io pateiktas Staškevičių herbas (pagal J. K. Ostrowski'o aprašymą)</p>	<p>18 pav. J. K. Ostrowski's. Staškevičių herbas (3)</p>	<p>19 pav. T. Gajl'io pateiktas Staškevičių herbas (pagal J. K. Ostrowski'o aprašymą)</p>	<p>20 pav. Staškevičių herbas kaip <i>Leliwa</i> atmaina</p>
			
<p>21 pav. R. Jurzak'o pateiktas Staškevičių herbas (pagal A. Vijiūką-Kojalavičių)</p>			
			

Eil. Nr.	Autorius, veikalas	Herbo datavimo metai	Herbo pavadinimas	Aprašymas	Iliustracija
	Wiktor Wittyg. Nieznana szlachta	1615	-	Nurodoma, kad Andrius Staškevičius (<i>Andrzej Staszkiewicz</i>), Upytės pavieto pateisėjis (<i>pod-sędek upicki</i>), 1615 m. turėjo „nuosavą“ herbą.	
	Albertas Vijūkas-Kojalavičius. Šventasis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos bei jai priklausančių provincijų giminių ir herbų vardynas	1621	-	„Staškevičiai Lietuvoje turi herbe pusemėnulį su strėle per vidurį ir žvaigžde iš šono raudoname lauke. Albertas Staškevičius [<i>Alberty Staszkiewicz</i>] – Žemaitijos surašyme 1621 m.“	
	Albertas Vijūkas-Kojalavičius. Šventasis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos bei jai priklausančių provincijų giminių ir herbų vardynas. 1844 m. perleista redakcija	1621	-	- „-	

<p>Albertas Vijūkas-Kojalavičius. Lietuvos D. K. bajorijos herbynas [Rankraštis]</p>	1621	Sas	<p>„Mėlyname lauke pūsmėnulis, kurio kraštuose po žvaigždę, o viduryje strėlė (lanko arba arbaletu), šalme povo plunksnas kertanti strėlė <...> bet Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje atmainoje deda tik vieną žvaigždę dešinėje pusėje, šalme trys stručio plunksnos <...> Staškevičiai tokio herbo Žemaitijos kunigaikštijoje gyvena. Vaitiekus Staškevičius 1621 m.“</p>	
<p>Wojciech Wijuk Kojalowicz. Herbarz Rycerstwa W. X. Litewskiego tak zwany COMPENDIUM O Klejnotach albo Herbach ktorych Familie Stanu Rycerskiego W Prowincyach Wielkiego Xięstwa Litweskiego Zazywaja. Kraków, 1897</p>	1621	Sas	– „–	

-	-	~XIX a. pab.	-	Mykolo Staškevičiaus signetas	
Juliusz Karol Ostrowski. Księga herbowa rodów polskich			STASZKIEWICZ (<i>Sas atmaina</i>)	<p>„Herbo <i>Sas</i> atmaina – mėlyname lauke tarp auksinio pusemėnlio kraštų sidabrinė strėlė nukreipta į viršų su šešiamkampe žvaigžde dešinėje pusėje. Virš šalmo karūnoje – trys stručio plunksnos. Skraistė mėlyna, pamušta auksu.“</p> <p>Autorius papildo, kad „atmaina suteikta (priklauso) Staškevičiams, Žemaitijoje XVIII a. [sic] apsigyvenusiems, atrodo, Sasinams Kalečičiams (<i>Sasinom Kaleczyckim</i>). Koj., 269“</p>	

Juliusz Karol Ostrowski. Księga herbowa rodów polskich		STASZKIEWICZ (<i>Leliwa atmaina</i>)	„Mėlyname lauke tarp auksinio pusmėnuliio kraštų sidabrinė strėlė nukreipta žemyn, su šešiakampe auksine žvaigžde dešinėje pusėje. Virš šalmo karūnoje – trys stručio plunksnos. Skraistė mėlyna, pamušta auksu.“ Autorius papildo, kad ši „atmaina pagal Niesieckiū aprašymą, kuris ją traktuoja kaip <i>Leliwa</i> .“	 <p>STASZKIEWICZ II.</p>
Juliusz Karol Ostrowski. Księga herbowa rodów polskich	1615	STASZKIEWICZ	„Nežinomos spalvos lauke tarp pusmėnuliio kraštų riterio kryžius. Virš šalmo karūnoje – povo plunksnos.“ Papildoma, kad „rankraštyje Jurgio Staškevičiaus [<i>Jerzego Staszkiwicza</i>], dvarininko Žemaitijos, 1615 m., pas šviesios atminties Geištorą [<i>Gieystora</i>]. P. Dziadulevičiaus [<i>Dziadulewicza</i>] užrašai.“	 <p>STASZKIEWICZ III.</p>
Teodor Chrząński. Tablice odmian herbowych Chrząńskiego		<i>Leliwa atmaina</i>		

Šaltiniai ir literatūra

- Edmundas Rimša. (2000). Kilmingųjų herbai Lietuvoje // Lietuvos bajorų palikuoniai.
- Gabrielė Jasiūnienė. (2018). Herbas Žemaitijos bajoro gyvenime XVI–XVIII a. Padubysio kronikos.
- Edvardas Gudavičius. (1999). Lietuvos istorija: nuo seniausių laikų iki 1569 metų. T. 1.
- Wiktor Wittyg. Nieznana szlachta. 1908.
- Šventasis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos bei jai priklausančių provincijų giminių ir herbų vardynas = Sacer nomenclator familiarum et stemmatum Magni Ducatus Lituaniae et provinciarum ad eum pertinentium / Albertas Kojalavičius-Vijūkas ; iš lotynų kalbos vertė, [sudarė, pratarė ir straipsnį parašė] Sigitas Narbutas ; [straipsnį parašė Edmundas Rimša] ; [komentarų parašė, šaltinių ir literatūros sąrašą parengė Sigitas Narbutas ir Edmundas Rimša] ; [asmenvardžių rodyklę parengė ir knygą redagavo Daiva Narbutienė] ; [straipsnius į anglų k. vertė Ana Vencloviėnė]. – Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2015. – LXX.
- 1844 m. perleistas „Vardynas“. Alberti Wiiuk Kojalowicz nomenclator familiarum et stemmatum magni ducatus Lithuaniae et provinciarum ad eum pertinentium. Ex unico, qui nunc in Caesarea bibliotheca Petropolitana exstat, codice Henrici principis Lubomirski nutu et auspiciis descriptus Petropoli a.d. 1844 oraz różne materiały dotyczące Wielkiego Księstwa Litewskiego. XIX w. Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrain. Oddział Rękopisów. Zespół 5 (Rękopisy Zakładu Narodowego im. Ossolińskich), DE-5054.
- [Lietuvos D. K. bajorijos herbų vardynas] [Rankraštis] / Kojalavičius-Vijūkas Albertas. – [XVII a. vid.]. – 286 lap.
- Wojciech Wijuk Kojalowicz. „Herbarz Rycerstwa W.X. Litewskiego tak zwany COMPENDIUM O Klejnotach albo Herbach ktorzych Familie Stanu Rycerskiego W Prowincyach Wielkiego Xiestwa Litweskiego Zazywaja“. Kraków, 1897.
- Kasper Niesiecki. „Korona Polska przy złotey wolności starożytnemi Rycerstwa Polskiego y Wielkiego Xięstwa Litewskiego klejnotami naywyższymi Honorami Heroicznym, Męstwem y odwagą, Wytworną Nauką a naypierwey Cnotą, nauką Pobożnością, y Świątobliwością ozdobiona Potomnym zaś wiekom na zaszczyt y nieśmiertelną sławę Pamiętnych w tey Oyczyźnie Synow podana TOM 3 Przez X. Kaspra Niesieckiego Societatis Jesu“. Lviv, 1740.
- Kasper Niesiecki. „Korona Polska przy złotey wolności starożytnemi Rycerstwa Polskiego y Wielkiego Xięstwa Litewskiego klejnotami naywyższymi Honorami Heroicznym, Męstwem y odwagą, Wytworną Nauką a naypierwey Cnotą, nauką Pobożnością, y Świątobliwością ozdobiona Potomnym zaś wiekom na zaszczyt y nieśmiertelną sławę Pamiętnych w tey Oyczyźnie Synow podana TOM 4 Przez X. Kaspra Niesieckiego Societatis Jesu“. Lviv, 1743.
- Kasper Niesiecki, Jan Nepomucen Bobrowicz. Herbarz polski Kaspra Niesieckiego S. J. Nakładem i Drukiem Breitkopfa i Haertla. Lipsk. 1841. T. VIII.
- Stupnicki Hipolit (1806–1878). Herbarz polski i imionospis zasłużonych w Polsce ludzi wszystkich stanów i czasów; ułożony porządkiem alfabetycznym na podstawie Herbarza Niesieckiego i manuskryptów. Tom III. Lwów, 1862.
- Kurier Lanckoroński. Nr 59 (jesień 2007). Towarzystwo Przyjaciół Lanckorony. Lanckorona. 2007. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie.
- Lietuvos valstybės istorijos archyvas. F. 391, ap. 6, b. 11.
- Lietuvos valstybės istorijos archyvas. F. 391, ap. 1, b. 1690.
- Ostrowski, Juliusz (1855–1917). Księga herbowa rodów polskich. Część I. Zeszyt XIX. / Juliusz Ostrowski. [druk:] Józef Sikorski. Warszawa, 1897.
- Ostrowski, Juliusz (1855–1917). Księga herbowa rodów polskich. Część II. / Juliusz Ostrowski. [druk:] Józef Sikorski. Warszawa, 1897.
- Tadeusz Gajl. Nowy Herbarz Polski. Gdańsk Kantor Wydawniczy. Wydawnictwo Latarnia. Grańsk, Gdynia, 2016.
- Chrzęński, Teodor. Tablice odmian herbowych Chrzęńskiego : [tablice] / wydał Juliusz Ostrowski. Warszawa, 1909.

- Spis nazwisk szlachty polskiej, Jerzy Sewer hr. Dunin-Borkowski, nakładem księgarni Gubrynowicza i Schmidta, Lwów, 1887; przedruk – Warszawa, 1997 “Oficyna wydawnicza >Jasieńczyk<”.
- Polska Encyklopedia Szlachecka. T. 11. Wykazy polskich rodzin szlacheckich. T. 8. Starykoń-Kasprzycki, Stefan Janusz (1903–1966). Red. Wydawnictwo Instytutu Kultury Historycznej, Warszawa, 1938.
- Jan Ciechanowicz. „Rody rycerskie Wielkiego Księstwa Litewskiego“. FOSZE, Rzeszów, 2001. T. 5.
- Grzegorz Błaszczak. „Herbarz szlachty żmudzkiej“. Tom V. Wydawnictwo DiG. Warszawa, 2016.
- Józef Krzepela. „Rody ziemiańskie XV i XVI wieku“. Kraków, 1930.

STANDARDIZATION OF LITHUANIAN NOBLE COATS OF ARMS IN THE 16TH – 19TH CENTURIES.

THE CASE OF SAMOGITIAN SZLACHTA THE STASZKIEWICZ FAMILY.

Mindaugas Staškevičius

Summary

The article analyses the origin and development of the coat of arms of the noble Staszkievicz family of the Grand Duchy of Lithuania (hereinafter referred to as the GDL), at the same time revealing the process of standardization of the noble coats of arms of the GDL in the 18th – 19th centuries.

Most of the coats of arms of Lithuanians and Samogitians are of Polish origin, but the old signs of local origin (mostly linear elements, arrow motifs) also had a significant influence on the formation of coats of arms and heraldry traditions of the nobility of the GDL. Nevertheless, it is noted that over time, a significant proportion of emblems of local origin have been polonised/standardized. On the other hand, it is known that in the first half of the 15th – 16th centuries, Lithuanian nobles, when accepting Polish coats of arms, often renounced their names, slightly changed the shapes of coats of arms, and changed the colours on their shields. In this way, many Lithuanian varieties of Polish coats of arms appeared.

In the article, the coat of arms of the nobility of the GDL, the Staszkievicz family, was chosen as a case study. The choice was determined by the fact that the Staszkievicz family, as a typical small-medium szlachta of local origin in the GDL, perfectly reflects this social stratum. In this way, the results of the research are applicable to other analogous families of the nobility of the GDL. The research revealed that during the existence of the GDL, as well as later, while belonging to the Leliwa heraldic family and being “officially” a member of the standard Leliwa coat of arms szlachta, actually used (in signs, stamps) its own old personalised coat of arms in the personal environment. The article presents the descriptions and illustrations of the Staszkievicz family coat of arms recorded in the sources, and due to the different positions in the sources, the author raises a discussion about the elements of the coat of arms: the colour of the shield and the direction of the arrow.

The research reveals the possible stages of the development of the Staszkievicz family coat of arms, as well as the standardisation process of the noble coats of arms of the GDL which took place in the 18th – 19th centuries, which did not bypass the Staszkievicz family coat of arms either (standardisation of the Staszkievicz family individual coat of arms into the heraldic regular form of the Leliwa coat of arms).

